

AKK

Fl. (Ingo i Nyl.). — Ordet är i svenska munarterna uti Finland lånadt från finskan.

AKK-FJÖLE, f. fönsterlucka. Fl. (Öb.; för-äldr.). Jfr *fjäl*. — Fin. *akkuna*, fönster; esthn. *akken*, *akkan*, *akn*, id.; ryss. OKKO, id.; ung. *akna*, lucka; wal. *agen*, rima; arm. *akn*, öga.

AKK-SPITT, m. hack-spett: Picus. Dl.

AKOMPINGENS, s. *okompan*.

AKTA, v. a. 1) efterse, vakta; om kreatur. »Akta kriterer.» Nk., sdm. Jfr *vutta*, *otta*; 2) *Aakt* (ipf. *aktä*, sup. *aktä*), värdera, gifva akt på, göra afseende på. Vb. — Fsv. *akta*; a) tänka; b) gifva akt på; fn. *agta*, hafva tillsyn med; nht. *achten* a) anse; b) efterse, vårda.

AKT, f. mening, afsigt. — Fsv. *akt*, id.; fn. *aktan*, f. observatio, animadversio, n. *agt*, f. uppmärksamhet.

AKTEL, akter, adj. aktsam, varsam. »Akter om sina penga». Vg. (Vadsbo). *Akten*, a) id. Vg; b) kinkig. Dls. — N. *agtig*, adj. aktsam.

AKTAV, *kummä äi aktav*, komma i gräl, strid, missnöje. S.G.

AKTER, m. bak, bakstam. »Komma till akters», aftaga, förminska. G.

AKTERSKÄR, n. visst gårdsmärke på hästar, som släppas ute. Öl.

AKTIVER, adj. ordentlig, noga aktsam. Kl.

AKU-KALL, m. dagakaril. Dl.

AKUR-LAIJÄ, f. en blomma. G. (F.).

ALI, m. svans. »Kyrali», kosvans. — *Kyr-rumpa*, f. id. Dl. Jfr *halä*.

AL 1, m. årder, träkrok, som köres i träde med; ett åkerredskap, hvarmed åkerjorden uppluckras. Nb., vb., mp., fl. (Öb.) *Al, klo-al*, id. Åm. *Ardr*, m. plog. — N. *al*, m. plog, hyp-plog; fn. *ardr*; jfr skr. *hala*, m. plog (af *hal*, att plöja), hindost. *hal* el. *har*, m. plog. S. *är* (*ärja*).

AL 2, adj. idel, äkta, luttet; vanligen i dålig bemärkelse. »Dä va en al skojare. Dä va en al bon(d)e». Nästan allm.

AL-KÄLLTRING, m. stor skojare.

AL-TJYV, m. stor-tjuf. Sk. — Fn. *allr*, adj. all, hel; swz. *alle*, id.: »er ist alle blind.» (Stalder I, 95). På samma sätt brukas i latinet *omnis* i st. f. *totus*.

AL 3, v. a. reda nät som skola ligga i sjön. Fl. (Öb., öarne i Qvarken). Anm. Al-, jemte gran- och björkbark nyttjas för att färga näten med.

ALA 1, v. n. & a. 1) föda; uppföda något kreatur; förmera. Sm. (Vestbo). *Ala*, (ipf. *ala*) v. a. uppföda (djur). »Ala opp tiss-ungjen», föda upp ett föl. Hs. (Db., Bj.) »Ala opp svin.» Mp. *Al* (ipf. *öl*), v. a. uppföda. Jtl. *Al* (ipf. *ol*, sup. *älä*), v. a. föda, afla, frambringa; om lägre djur, som hastigt föröka sig; föraktligt om människor. Passiv.: *äläs* el. *aläs* (ipf. *äläsä*), föröka sig; om mask och ohyra. Nb., vb., åm. *Al* (ipf. *älä*), v. a. fortplanta, föda. »Ji fikk mäg nager Islan(d)s pära i fjol, ä nu ha dem älä ä säg helä tunna.» Vb. *Ala ut sej*, fortplanta, föröka sig; om människor och djur. Nb. (Calix).

ALA-GRIS, m. gris som uppfödes hemma. Åm.

ALAN, f. def. könsdelsen på kor. *Ala-juvret*, n. def.; id. Fl. (Ingo). Jfr *bäran*.

ALASAM, *alsam*, *älasam*, adj. fruktsam, som lätt föröker sig. Vb., åm. *Avelsam*. Vb. *Alansam*, adj. fruktsam, som ofta föder, har afkomma; eg. om djur, men äfven om människor. Hs. (Db., Bj.).

ALD

ALD, n. afkomma, yngel. Vb. *Äld*, id. »Ha äld», uppföda (boskap). Jtl. *Aldör*, n. afföda. Hs. (Db., Bj.). — Fn. *eldi*, n. foster; wal. *al*, id.; n. *al*, n. a) uppfostran; a) ungt kreatur som skall uppfödas; *elde*, n. yngel, afkomma.

ALDUR, m. ålder. G. *Alder*. Fl. (Nyl.)-*Aller* Vb., hs., bhl., vg., sk. Deraf *gammels-ålder*, m. ålderdom, gamla dagar. G. *Gammels-aller*, id. »Ja tänkte att min grebba skulle hjelpe mej på min gammels-aller.» Sk. (Oxie). — Fsv. o. fn. *aldr*, m. ålder.

ALDÖRVONA, f. def. utsigt, hopp om afkomma. Hs. (Db., Bj.). Jfr *vän*. På samma sätt sammansättes i fn., t. ex. *aftvän*, f. hopp om hjälp, undsättning.

ALLEN el. ALN, adj. född, uppfödd; välfödd, qvick. »En *aln* hest», en qvick häst. Hs. (Bj.). — Fn. *alinn*, p.p. född, uppfödd; n. *alen*.

ALSK, *hem-alsk*, adj. hemmastadd. Hs.

AV-ÄLDER, n. a) afföda, såsom lam, kidlingar, föl; b) alster. Jtl.

GO(D)ALLEN, adj. a) eg. välfödd; b) [med negation] af godt sinnelag. »Han ä int go-*allen*», han har ej godt sinnelag, är ej god att tagas med; han är stark. Hs. (Db., Bj.).

HEM-ALLEN, adj. för mycket hemmastadd, näsvis, oblyg. Hs. (Db., Bj., Jersjö).

ILL-ALUG, adj. eg. illa uppfödd; som har ovana; om kreatur. »Hesten ä så ill-*alug* äg illgjolsam.» Hs. (Db.)

ÄLING, m. a) litet barn. Sm. *Skvåling*, m. id. Sm. b) liten fisk, fiskyngel. Ög.

ÄLT, f. brunst; om bockar. *Bokk-ält*, f. Vb.

ÄLTÄS (ipf. — *äsä*), v. n. vara brunstig; om bockar och gumsar. Vb.

ÄLVA TE SEJ, v. n. tillväxa, tilltaga. Ög. (Enl. Kalén.)

2) gro. Sm., kl.

ALA, f. gröda. Kl.

AL-GRO, m. spädt gräs. Vb. (Fryksdal.)

ALIG, adj. växtlig, frodig. Vg., sm. (Vestbo). kl. *Almig*, id. Vg. (Åsarp i Redvägs h.), ög.

ALMA SEJ, v. r. 1 slå skott, gro, växa; om råg o. d. Sm.

ÄL (pl.-*ar*), m. framspirande brodd, af säd, potäter och andra rotfrukter. Sk., hl., bl., kl. *Äl* (pl.-*ar*). G. *Älö*, m. Hs. (Bj.). — »Havren skjuter långa ålar». Hl. *Visa(r)*, m. pl. id. Sk. (Oxie). — N. *äl*, framskjutande brodd.

ÄLA SE, v. r. 1 framspira, gro, skjuta brodd. »Potatera äla se». Sm. *Äla sej*, v. r., *älaz*, v. d. id. Hl. — N. *äla*, v. n. spira, gro.

ÄLA, *älla*, *äl*, f. ett i träde liggande, med ogräs öfvervuxet fält, innan det plöjes upp. »Sätt fären opp på älan. Jor(d)en ligger i äla». S. Sk. 3) frambringa, åstadkomma. »Äla brukning», frambringa gödsel (af myrjord, hackadt granris o. d.). Mp. — Fsv. *ala*, v. n. & a. a) föda; b) uppföda, underhålla; fn. *ala* (ipf. *ol*, sup. *alit*, p.p. *alinn*), föda, uppföda, nära; fe. *alan*, föda; moes. *alan*, uppväxa, växa; n. *ala*, v. a. a) nära, föda, uppföda. »Äla till, äla upp»; b) ofta få afkomma; *alast*, växa till; om djur; lat. *alere*, nära, underhålla; gr. *αλδέω*, adoleo, eg. göra stor, låta vexa; gael. *al*, uppamma, uppföda (ungar); bret. *ala*, *hala*, v. n. föda ungar; gae. *al*, alimentum, *ala*, nutritio, *alra*, m., nutritor